

Ugovor o zajmu i ugovor o posudbi

Božo Prelević, dipl. iur.

Ugovor o zajmu, uz ugovor o kupoprodaji, vjerojatno je jedan od najčešće korištenih ugovora u poslovnoj praksi. Vežano uz ovaj ugovor u praksi se često postavljaju pitanja o razlikovanju ovog ugovora u odnosu na ugovor posudbi. Autor u članku analizira odredbe Zakona o obveznim odnosima kojima se uređuju navedeni ugovori sa njihovim primjerima i sudskom praksom.

1. Uvod

Ugovor o zajmu¹ i ugovor o posudbi su ugovori obveznog prava uređeni Zakonom o obveznim odnosima² (u nastavku teksta: Zakon). Između ova dva ugovora, svakako se u praksi češće koristi ugovor o zajmu. Zapravo, možemo reći kako je ugovor o zajmu, uz ugovor o kupoprodaji, vjerojatno ugovor koji se najčešće koristi u svakodnevnoj poslovnoj praksi.

Makar predmet ugovora o zajmu mogu biti i druge zamjenjive stvari, u praksi se ugovor o zajmu najčešće javlja kao novčani i naplatni ugovor. Naplatnost ugovora o zajmu ogleda se u ugovorenim kamatama. Treba istaknuti kako odredbe Zakona kojima su uređeni predmetni ugovori, svojom dispozitivnošću daju široku lepezu mogućnosti da odgovarajućim ugovornim klauzulama prilagode sadržaj ugovora svojim konkretnim potrebama.

2. Pravni karakter ugovora o zajmu

U nastavku ćemo se upoznati sa najznačajnijim pravnim karakteristikama ugovora o zajmu.

2.1. Definicija ugovora o zajmu

ističemo...

Ugovor o zajmu možemo definirati kao ugovor kojim se zajmodavac obvezuje predati zajmoprimcu određeni iznos novca, ili određenu količinu drugih zamjenjivih stvari u vlasništvo, a zajmoprimac se obvezuje vratiti zajmodavcu poslije stanovitog vremena isti iznos novca, odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće (kvalitete)³.

Samim ugovorom o zajmu može biti određena i njegova svrha, pa se u tom slučaju zajmoprimac obvezuje koristiti primljeni novac, ili druge zamjenjive stvari u ugovorene svrhe. Ugovoriti se, osim toga, može i obveza zajmodavca na plaćanje kamata.

2.2. Stranke ugovora o zajmu

Stranke ugovora o zajmu su zajmodavac i zajmoprimac. Zajmodavac je fizička, ili pravna osoba, koja predaje zajmoprimcu određeni iznos novca, ili određenu količinu drugih zamjenjivih stvari u vlasništvo. S druge strane, zajmoprimac je fizička, ili pravna osoba, koja se zajmodavcu obvezuje poslije stanovitog vremena vratiti isti iznos novca, odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće (kvalitete) koju je primio temeljem ugovora o zajmu.

U ugovornom odnosu se na strani zajmodavca, odnosno zajmoprimca može pojaviti bilo koja fizička, ili pravna osoba, osim ako posebnim propisom sklapanje ugovora o zajmu pojedinim strankama ne bi bilo zabranjeno, odnosno omogućeno samo uz ispunjenje određenih uvjeta. Ugovor o zajmu ponekad se, pogrešno, naziva i kreditom, iako između ova dva pravna posla postoje bitne pravne razlike, te se radi o sasvim različitim ugovornim odnosima uređenim različitim odredbama Zakona.

Naime, kako ćemo vidjeti kasnije, jedna od bitnih pravnih razlika između ugovora o zajmu i ugovora o kreditu⁴, odnosi se upravo na fizičke, ili pravne osobe, koje mogu biti stranke ugovora o zajmu, odnosno ugovora o kreditu. Tako kod ugovora o kreditu, svojstvo davatelja kredita može imati samo kreditna institucija, dok kod ugovora o zajmu svojstvo zajmodavca (davatelja zajma) može imati bilo koja fizička, ili pravna osoba.

1 O ugovoru o zajmu, detaljnije u stručnom članku autora Prelević, Božo, „Ugovor o zajmu“, RiPup br. 2/2010, str. 233., osim u dijelu u kojem je došlo do izmjene propisa o kamatnim stopama te poreznih propisa.

2 Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11-Zakon o rokovima ispunjenja novčanih obveza, 78/15 i 29/18.

3 Čl. 499. Zakona.

4 Čl. 1021. Zakona.

2.3. Predmet ugovora o zajmu

ističemo...

U praksi se najčešće ugovorom o zajmu zajmodavac obvezuje predati zajmoprimcu određeni iznos novca u vlasništvo, a zajmoprimac se obvezuje zajmodavcu nakon ugovorenog vremena vratiti isti iznos novca uz kamatu.

Kako to proizlazi iz definicije ugovora o zajmu određene Zakonom, osim novca predmetom ugovora o zajmu mogu biti i zamjenjive (generičke) stvari (npr. vrijednosni papiri, brašno, povrće, opeka i sl.). Zamjenjive stvari su one koje su određene samo po svojem rodu, pod čime se podrazumijeva da postoji više od jednog primjerka takvih stvari, iste kakvoće (kvalitete).

ističemo...

Predmetom ugovora o zajmu mogu biti i zamjenjiva prava, odnosno tražbine.

Tako npr. svrha bilo kakvog prijenosa vlasništva nad vrijednosnim papirima, a ugovorom o zajmu se sa zajmodavca na zajmoprimca upravo prenosi vlasništvo nad predmetom zajma pa i nad vrijednosnim papirima, jest u stvari prijenos prava koja proizlaze iz vrijednosnih papira. S druge strane, nezamjenjive stvari (npr. umjetnina određenog autora), koje nisu određene po svojem rodu, ne mogu biti predmetom ugovora o zajmu radi toga što na predmetu zajma zajmoprimac stječe pravo vlasništva i dužan je vratiti zajmodavcu istu količinu novca, odnosno vrstu stvari u istoj količini i kakvoći (kvaliteti), a kod nezamjenjivih (individualnih) stvari to bilo objektivno moguće, jer postoji samo jedan primjerak takve nezamjenjive (individualne) stvari. Također, predmet ugovora o zajmu mogu biti i potrošne i nepotrošne stvari.

2.4. Karakteristike ugovora o zajmu

2.4.1. Konsenzualnost

Kako to proizlazi iz čl. 499. Zakona, ugovor o zajmu je konsenzualni ugovor, jer nastaje u trenutku kada se ugovorne strane, zajmodavac i zajmoprimac suglase o njegovim bitnim sastojcima. Pri tome, pretpostavka nastanka ugovora o zajmu nije predaja stvari odnosno prijenos prava.

ističemo...

Naime, kako to proizlazi iz njegove definicije, ugovor o zajmu nastaje izjavom volje zajmodavca o njegovoj obvezi predaje novca ili drugih zamjenjivih stvari zajmoprimcu u vlasništvo, te suglasnošću zajmoprimca i njegovom izjavom volje da će primljeni novac ili druge zamjenjive stvari vratiti zajmodavcu.

2.4.2. Naplatni i besplatni dvostrano obvezni ugovor

Ugovor o zajmu je i dvostrano obvezni ugovor u kojem se jedna ugovorna strana zajmodavac obvezuje predati zajmoprimcu u vlasništvo određenu količinu novca ili drugih zamjenjivih stvari, a zajmoprimac se obvezuje nakon stanovitog vremena vratiti zajmodav-

cu isti iznos novca, odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće (kvalitete). Daljnja karakteristika ugovora o zajmu je da ovaj ugovor može biti naplatni, ili besplatni dvostrano obvezni ugovor.

Ugovor o zajmu biti će besplatan dvostrano obvezni ugovor kada se zajmoprimac obveže vratiti zajmodavcu isti iznos novca, odnosno istu količinu stvari iste vrste i kakvoće. U ovom slučaju će ugovor o zajmu biti i nepotpuni dvostrano obvezni ugovor.

ističemo...

S druge strane, ugovor o zajmu biti će naplatan i potpuni dvostrano obvezni ugovor kada je zajmoprimac uz vraćanje zajmodavcu istog iznosa novca, odnosno iste količine stvari iste vrste i kakvoće dužan platiti i kamatu.

2.4.3. Oblik ugovora

ističemo...

Zakonom nije određena obveza sklapanja ugovora o zajmu u određenom obliku, pa je ugovor o zajmu neformalan pravni posao.

Ipak, kao i uvijek preporučamo da se ugovor o zajmu sklopi u pisanom obliku, a to će u praksi redovito biti slučaj kada se radi trgovačkim ugovorima. Naime, nepostojanje pisanog oblika ugovora o zajmu može imati za posljedicu otežano dokazivanje postojanja samog ugovornog odnosa, kako je i vidljivo iz sljedećeg primjera iz sudske prakse.

Iz sudske prakse - Odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, br. Revr-1057/07-2, od 30. listopada 2007.:

„Prvostupanjski i drugostupanjski sud odbili su tužbeni zahtjev, smatrajući da tužitelj nije dokazao i da stoga nije moglo biti utvrđeno da bi između tužitelja i tuženog zaista bio zaključen ugovor o zajmu temeljem kojeg da bi tužitelj isplatio tuženiku pozajmicu u iznosu od 15.340,00 EUR. Kako svoj zahtjev tužitelj obrazlaže i dokazuje isključivo vlastitom tvrdnjom o sklapanju usmenog ugovora, trebalo je prihvatiti utvrđenje i zaključak prvostupanjskog i drugostupanjskog suda, da tužitelj nije uspio dokazati postojanje svoje tražbine prema tuženiku u utuženom iznosu“.

Ugovor o zajmu je u isto vrijeme i kauzalni pravni posao, jer je iz samog sadržaja vidljiva svrha obvezivanja ugovornih strana. Ugovor o zajmu spada u skupinu tzv. imenovanih ugovora, jer je pod tim imenom opisan u Zakonu.

2.4.4. Trajnost obveznog odnosa

Kako to proizlazi iz čl. 499. Zakona, sklapanjem ugovora o zajmu nastaje obveza zajmoprimca da poslije stanovitog vremena zajmodavcu vrati isti iznos novca ili istu količinu stvari iste vrste i kakvoće. Na ovaj način ugovor o zajmu dobiva karakter trajnog obveznog odnosa s određenim rokom trajanja iz čl. 211. Zakona, koji prestaje kad rok istekne, osim kad je ugovoreno, ili zakonom određeno da se poslije isteka roka obvezni odnos produljuje za neodređeno vrijeme, ako ne bude pravodobno otkazan.

2.5. Bitni sastojci ugovora o zajmu

U slučaju da objektivno bitan sastojak ugovora nije dopušten, objektivno moguć i barem odrediv, ugovor je ništetan. Objektivno

bitni sastojak ugovora o zajmu, bez čijeg postojanja, kako to proizlazi iz čl. 499. Zakona, ne može doći do nastanka ugovora o zajmu, odnosno bez čijeg bi postojanja ugovor o zajmu bio ništetan, jest njegov predmet. Kada je samim ugovorom o zajmu određena njegova svrha, ona također predstavlja bitan sastojak ugovora o zajmu⁵.

2.5.1. Novac kao predmet ugovora o zajmu

Kada je predmet ugovora o zajmu određena svota novca, ona mora biti određena i u pogledu svote i u pogledu novčane jedinice. Međutim, ugovor o zajmu bit će valjan i u slučaju da njegov predmet bude odrediv, a ne potpuno određen kako to proizlazi iz čl. 269. st. 2. Zakona. Valuta (novčana jedinica) u kojoj je izražena i u kojoj se ispunjava novčana obveza iz ugovora o zajmu, određena je u čl. 22.-24. Zakona.

2.5.2. Stvar i pravo kao predmet ugovora o zajmu

U slučaju kada predmet ugovora o zajmu nije novac, nego stvar, ali i neko pravo, određenost, odnosno odredivost predmeta ugovora o zajmu znači da će ugovorne strane morati što točnije odrediti vrstu (rod) količinu i kakvoću (kvalitetu) stvari koja je predmet ugovora. Kod ugovora o zajmu uvijek mora postojati uzajamna suglasnost volja ugovornih strana u vezi obveze davanja zajmodavca, ali i u vezi obveze vraćanja zajmoprimca, jer se bez suglasnosti o obvezi vraćanja od strane zajmoprimca ne bi više radilo o ugovoru o zajmu nego o ugovoru o darovanju bez protučinidbe iz čl. 479. Zakona.

2.5.3. Vrijeme trajanja zajma i naknada kod naplatnog zajma

U literaturi postoje različita stanovišta o tome jesu li vrijeme trajanja zajma i naknada kod naplatnog zajma bitni sastojci ugovora o zajmu. Prema jednom stanovištu vrijeme povrata zajma predstavlja bitan sastojak ugovora o zajmu, a u slučaju naplatnog ugovora o zajmu njegov bitan sastojak bila bi i naknada (kamata)⁶. S druge strane, neki autori⁷ zastupaju stanovište kako vrijeme trajanja zajma nije bitan sastojak ugovora o zajmu, jer odredba čl. 504. Zakona upravo uređuje slučaj kad vrijeme vraćanja zajma nije ugovoreno, što bi bilo nepotrebno da je to vrijeme bitan sastojak ugovora, budući bi u tom slučaju bez ugovorne odredbe o vremenu vraćanja ugovor o zajmu bio ništetan zbog izostanka objektivno bitnog sastojka. Što se tiče naknade kod naplatnog zajma, zastupa se i suprotno stanovište kako izostanak suglasnosti o kamatama neće dovesti do ništetnosti ugovora o zajmu, jer kod ugovora o zajmu koji ima obilježja trgovačkog ugovora zajmoprimac duguje kamatu i kad nije ugovorena⁸. Kod ugovora o zajmu koji nema obilježja trgovačkog ugovora ne postoji obveza ugovaranja kamata⁹.

2.6. Vrste zajma

Ugovori o zajmu se mogu podijeliti na vrste prema više kriterija. S obzirom na predmet ugovora o zajmu, kako to proizlazi iz čl. 499. Zakona, zajam može biti novčani i robni. Nadalje, s obzirom na naplatnost, ugovor o zajmu može biti naplatan i besplatan. Iz čl. 508. Zakona proizlazi podjela ugovora o zajmu s obzirom na njegovu

namjenu, pa tako razlikujemo namjenski¹⁰ kojem je određena svrha i nenamjenski zajam.

U praksi se razlikuju i ugovori o zajmu s obzirom na trajanje, pa zajmove dijelimo na kratkoročne, srednjoročne i dugoročne, a s obzirom na pravno područje, na trgovačke i građanskopravne. Zajmove se može podijeliti i s obzirom na njihovu svrhu, pa je tako Zakonom o trgovačkim društvima¹¹ (u nastavku teksta: ZTD) uređen zajam kojim se nadomješta temeljni kapital u pravu trgovačkih društava¹².

3. Kamate kod ugovora o zajmu

Kako smo naveli¹⁴, ugovor o zajmu može biti naplatni, ili besplatni ugovor, ovisno o tome obvezuje li se sklapanjem ugovora zajmoprimac samo na obvezu vraćanja iste svote novca, odnosno iste količine stvari iste vrste kako što je primio (glavnice), ili uz nju i na obvezu plaćanja kamata. Kamate kod ugovora o zajmu mogu biti ugovorne i zatezne.

3.1. Ugovorne kamate

Sukladno čl. 500. st. 1. Zakona, zajmoprimac se može obvezati da uz glavnice duguje i kamate. S druge strane, Zakonom je u čl. 500. st. 2. određeno kako Zajmoprimac u trgovačkim ugovorima duguje kamate iako nisu posebno ugovorene. Ova odredba čl. 500. Zakona uređuje ugovorne kamate kod ugovora o zajmu¹⁵.

Navedenom odredbom čl. 500. Zakona, zapravo je različito uređeno pitanje ugovornih kamata kod ugovora o zajmu, ovisno o tome radi li se o trgovačkom ugovoru o zajmu, ili građanskopravnom ugovoru o zajmu, kako to i proizlazi iz bitno različitog sadržaja odredbi st. 1. i 2.

ističemo...

Iz odredbe čl. 500. st. 1. Zakona proizlazi kako je građanskopravni ugovor o zajmu nenaplatan, jer ugovaranje kamata kod ovih ugovora nije obligatorno, pa će zajmoprimac u slučaju da kamata nije ugovorena, zajmodavcu dugovati samo glavicu.

Obveza plaćanja kamate za zajmoprimca će nastati samo ako se ugovorne strane o tome suglase. Pri tome, kod suglasnog ugovaranja kamate, propuštanje ugovaranja kamatne stope ne utječe na valjanost ugovora o zajmu, jer se u tom slučaju primjenjuju odredbe čl. 26. Zakona koje uređuju stopu ugovorne kamate za slučajeve kad su kamate govorene, ali nije određena njihova stopa.

5 Vidjeti pod 6.

6 Gorenc, V., Komentar Zakona o obveznim odnosima, str. 718., RRIF, Zagreb, 2005.

7 Slakoper, Komentar Zakona o obveznim odnosima, str. 767., RRIF, Zagreb, 2005.

8 Čl. 500. st. 2. Zakona.

9 Čl. 500. st. 1. Zakona.

10 Primjer namjenskog zajma vidjeti u stručnom členu autora Prelević, Božo, „Ugovor o zajmu“, RiPup br. 2/2010 str. 240.

11 Nar. nov., br. 111/93, 34/99, 52/00-Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11-Kazneni zakon, 152/11-pročišćeni tekst, 111/12, 68/13, 110/15 i 40/19.

12 Za odredbe ZTD-a o zajmu, Ibid, str. 233.

13 Stope ugovornih i zatezних kamata objavljuju se u svakom broju časopisa RiPup.

14 Vidjeti pod 2.4.2.

15 Detaljnije o ugovornim kamatama kod ugovora o zajmu, Ibid, str. 235.

ističemo...

S druge strane, iz čl. 500. st. 2. Zakona proizlazi da je trgovački ugovor o zajmu naplatan, a obveza plaćanja kamata nastaje u trenutku sklapanja takvog ugovora o zajmu čak i onda kad nije ugovorena.

Zajmodavac i zajmoprimac u svakom slučaju mogu posebnom odredbom trgovačkog ugovora o zajmu i isključiti plaćanje kamata¹⁶. Odredbe o ugovornim kamatama sadržane su u čl. 25.-28. Zakona, a primjenjuju se ne samo kada je predmet zajma novac, nego i kada su predmet zajma stvari.

3.1.1. Stopa ugovornih kamata

U čl. 26. Zakona postoji nekoliko pravila za određivanje stope ugovornih kamata, ovisno o tome između kojih osoba se sklapa ugovor. Sukladno čl. 26. st. 1. Zakona, stopa ugovornih kamata između osoba od kojih barem jedna nije trgovac ne može biti viša od stope zakonskih zatezних kamata koja je vrijedila na dan sklapanja ugovora, odnosno na dan promjene ugovorne kamatne stope, ako je ugovorena promjenjiva kamatna stopa. Stopa ugovornih kamata između trgovaca, odnosno trgovca i osobe javnog prava, sukladno čl. 26. st. 2. Zakona, ne može biti viša od stope zakonskih zatezних kamata određene sukladno čl. 26. st. 1. Zakona, uvećane za polovinu te stope.

3.1.2. Zabrana anatocizma kod ugovornih kamata**ističemo...**

Sukladno čl. 27. st. 1. Zakona, ništetna je odredba ugovora, uključivo i ugovora o zajmu, kojom se predviđa da će na kamate, kad dospiju za isplatu, početi teći kamate ako ne budu isplaćene.

Sukladno čl. 27. st. 2. Zakona, uz ograničenja iz čl. 26. Zakona, može se unaprijed ugovoriti povećana godišnja kamatna stopa, ako dužnik ne isplati dospjele kamate na vrijeme.

3.1.3. Kamate u nenovčanim obvezama

Za pitanje ugovornih kamata kod ugovora o zajmu kojih predmet nije novac, nego stvari istog roda i kvalitete, važna je odredba čl. 28. Zakona, kojom je određeno kako odredbe Zakona o ugovornim kamatama na odgovarajući način vrijede i za ostale obveze kojima su objekt činidbe stvari određene po rodu. Znači, kada su predmet ugovora o zajmu stvari, kamata neće biti u novcu, nego u stvarima istog roda i kvalitete kao što je glavnica, a kamatna stopa može biti ugovorena, ili se primjenjuje odredba čl. 26. Zakona o stopama ugovornih kamata. Važno je naglasiti kako se na nenovčane obveze mogu primijeniti samo odredbe Zakona o ugovornim kamatama, ali ne i odredbe Zakona o zateznim kamatama, jer zatezne kamate duuguje samo dužnik koji padne u zakašnjenje s ispunjenjem novčane obveze.

3.2. Zatezne kamate

Kod sklapanja ugovora o zajmu kojeg je predmet određena količina novca, obveze zajmodavca i zajmoprimca su novčane.

ističemo...

Kod novčanih obveza, u slučaju zakašnjenja dužnika s ispunjenjem primjenjuju se odredbe čl. 29.-31. Zakona, o zateznim kamatama.

Obveza plaćanja zatezних kamata kod ugovora o zajmu u slučaju zakašnjenja dužnika proizlazi iz čl. 29. st. 1. Zakona kojim je određeno kako dužnik koji zakasni s ispunjenjem novčane obveze duuguje, pored glavnice, i zatezne kamate.

3.2.1. Zabrana anatocizma kod zatezних kamata**ističemo...**

Zakonom je u čl. 31. st. 1. propisana zabrana anatocizma i kod zatezних kamata, pa na dospjele a neisplaćene zatezne kamate ne teku zatezne kamate, osim kada je to određeno posebnim zakonom.

Iznimno je anatocizam dopušten kada je sudu podnesen zahtjev za isplatu, znači u slučaju podnošenja tužbe ili ulaganja drugog pravnog sredstva kojim se otpočinje sudski postupak radi postizanja isplate kamata putem suda¹⁷.

3.3. Vrijeme plaćanja kamata

Zakonom nije određeno vrijeme plaćanja kamata kod ugovora o zajmu, pa se supsidijarno primjenjuju druge odredbe Zakona, ovisno o tome radi li se o ugovoru o zajmu sklopljenom između trgovaca ili ne.

ističemo...

U slučaju da je ugovor o zajmu sklopljen između trgovaca, u vezi vremena plaćanja kamata može se primijeniti odredba čl. 12. st. 1. i 2. Zakona sukladno kojoj se u obveznim odnosima među trgovcima primjenjuju trgovački običaji čiju su primjenu ugovorili i praksa koju su međusobno razvili te trgovački običaji koje trgovci redovito primjenjuju u istim takvim odnosima, ako sudionici u njima nisu izriječno ili prešutno isključili njihovu primjenu.

Ako takvih običaja nema, supsidijarno se primjenjuje pravilo iz čl. 174. Zakona o vremenu ispunjenja novčanih obveza između trgovaca.

U slučaju da je ugovor o zajmu sklopljen između ugovornih strana od kojih jedna, ili nijedna nije trgovac, primjenjuju se običaji samo kad je njihova primjena ugovorena, ili propisana zakonom, kako to proizlazi iz čl. 12. st. 4. Zakona. Kada nema odgovarajućeg običaja, primjenjuje se opće pravilo o roku ispunjenja obveze iz čl. 173. Zakona.

16 Primjer naplatnog beskamatnog novčanog ugovora o zajmu – Ibid, str. 236.

17 Čl. 31. st. 2. Zakona.

4. Obveze i prava zajmodavca

4.1. Predaja stvari

Temeljna obveza zajmodavca kao ugovorne strane ugovora o zajmu je predaja stvari uključujući i novac, koja je predmet ugovora i to u ugovoreno vrijeme.

ističemo...

Kada rok za predaju stvari nije određen ugovorom, zajmodavac je obavezan predati stvar koja je predmet ugovora o zajmu onda kada zajmoprimac to zatraži¹⁸.

Zajmodavac je u stvari dužnik svoje obveze predaje stvari zajmoprimcu, a zajmoprimac vjerovnik¹⁹.

U praksi je najčešći predmet ugovora o zajmu novac, pa se u tom slučaju na ispunjenje obveze zajmodavca na predaju novca zajmoprimcu primjenjuju odredbe čl. 21.-24. Zakona koji se odnose na novčane obveze. Predaja predmeta ugovora o zajmu može biti obavljena na bilo koji od mogućih načina, znači fizičkom predajom iz ruke u ruku, predajom isprave koja omogućuje raspolaganje predmetom zajma (simbolička), odnosno očitovanjem u slučaju da zajmoprimac već drži predmet ugovora o zajmu, ali uvijek na takav način da zajmoprimac nad predmetom ugovora o zajmu može steći vlasništvo.

Za predaju pojedinih predmeta ugovora o zajmu postoje određene posebnosti, pa se tako u slučaju da je predmet trgovačkog ugovora o zajmu novac, predaja mora izvršiti prijenosom tražbine s računa zajmodavca na račun zajmoprimca, sukladno prisilnim propisima. Kada se radi o novčanom ugovoru o zajmu, zajmoprimac koji je trgovac dužan je evidentirati primljeni novčani iznos temeljem ugovora o zajmu u svojim poslovnim knjigama.

Iz sudske prakse - Odluka VSRH, Rev-57/01, od 24. veljače 2004. godine:

„Propust evidentiranja primljenog iznosa po osnovi zajma u svojim poslovnim knjigama i propust da primljenu gotovinu unese u blagajnu, ili na svoj poslovni račun kod banke, ne čini zaključeni ugovor o zajmu pravno nevaljanim“.

Sukladno čl. 501. st. 1. Zakona, ako rok za predaju predmeta zajma nije određen, zajmodavac je dužan predati stvari onda kada to zajmoprimac zatraži. Koji će to biti trenutak, ovisi o tome radi li se o trgovačkom ili građanskopravnom ugovoru o zajmu. Ako se radi o trgovačkom ugovoru o zajmu, primijenit će se opće pravilo o roku ispunjenja novčanih obveza kod trgovačkih ugovora iz čl. 174. Zakona. Kada se radi o građanskopravnom ugovoru o zajmu, primijenit će se opće pravilo o vremenu ispunjenja iz čl. 173. st. 3. Zakona, prema kojem u slučajevima kada rok nije određen ni ugovorom niti zakonom, a cilj posla, narav obveze i ostale okolnosti ne zahtijevaju stanovit rok za ispunjenje, vjerovnik može zahtijevati odmah ispunjenje obveze, a dužnik sa svoje strane može zahtijevati od vjerovnika da odmah primi ispunjenje.

4.1.1. Zastara zajmoprimčeva zahtjeva

ističemo...

U čl. 501. st. 2. Zakona određeno je kako pravo zajmoprimca da zahtijeva predaju ugovorenih stvari zastarijeva za tri mjeseca od dolaska zajmodavca u zakašnjenje, a u svakom slučaju za godinu dana od sklapanja ugovora.

Zajmodavac dolazi u zakašnjenje čim u ugovorenom roku ne preda predmet zajma zajmoprimcu, odnosno, u slučaju da taj rok nije ugovoren, istekom primjerenog roka nakon zajmoprimčevog poziva za predaju. Pravo zajmoprimca da zahtijeva predaju ugovorenih stvari u svakom slučaju zastarijeva u objektivnom roku od godine dana od dana sklapanja ugovora i to neovisno od toga je li zajmodavac bio u zakašnjenju, ili ne.

4.1.2. Odbijanje predaje ugovorenih stvari

ističemo...

U slučaju kada se pokaže da su materijalne prilike zajmoprimca takve da je neizvjesno hoće li biti u stanju vratiti zajam, zajmodavac može odbiti predaju ugovorenih stvari, ali samo ako u vrijeme sklapanja ugovora nije to znao te ako se pogoršanje zajmoprimčevih materijalnih prilika dogodilo nakon sklapanja ugovora²⁰.

Kako je navedeno, neizvjesnost u mogućnost vraćanja zajma od strane zajmoprimca može postojati u vrijeme sklapanja ugovora, što treba tumačiti na način da ona postoji u trenutku kada je zajmodavčevu očitvanje volje za sklapanje ugovora o zajmu postalo neopozivo. Od ovog pravila kojim je uređena mogućnost odbijanja predaje ugovorenih stvari zajmoprimcu predviđen je izuzetak u čl. 502. st. 2. Zakona.

Naime, zajmodavac je ipak dužan ispuniti svoju obvezu ako mu zajmoprimac ili tko drugi za njega dade dovoljno osiguranje. Dovoljno osiguranje bilo bi ono koje odgovara vrijednosti zajmoprimčeve obveze, odnosno kada se radi o trgovačkim ugovorima o zajmu, osiguranje koje je prema trgovačkim običajima uobičajeno u okolnostima konkretnog slučaja kako to proizlazi iz čl. 12. Zakona. U slučaju da zajmoprimac u primjerenom roku ne dobije od zajmoprimca ili od nekog drugog za zajmoprimca dovoljno osiguranje da će zajmoprimac ispuniti svoju obvezu vraćanja zajma, zajmodavac ne samo da može odbiti predaju predmeta zajma zajmoprimcu, nego i jednostranom izjavom raskinuti ugovor.

4.2. Osiguranja ispunjenja zajmoprimčeve obveze

Čest je slučaj u praksi da se ugovorom o zajmu određuje osiguranje ispunjenje zajmoprimčeve obveze. Zajmoprimčeva obveza povrata zajma u roku može biti osigurana različitim instrumentima osiguranja. Zajmoprimčeva obveza može biti osigurana jamstvom. Kod novčanih ugovora o zajmu veće vrijednosti, često se ispunjenje zajmoprimčeve obveze osigurava založnim pravom na nekretnini u vlasništvu zajmoprimca. U obzir dolazi i osiguranje zadužnicom i mjenicom te drugim instrumentima osiguranja.

¹⁸ Čl. 501. st. 1. Zakona.

¹⁹ Primjer naplatnog zajma kada rok predaje nije određen – Ibid, str. 238.

²⁰ Čl. 502. st. 1. Zakona.

4.3. Naknada štete zajmoprimcu

Odredbom čl. 503. Zakona uređuje se pitanje naknade štete koju bi zajmoprimac pretrpio zbog materijalnih (faktičnih) nedostataka pozajmljenih stvari, ovisno o tome radi li se o naplatnom, ili besplatnom (beskatnom) zajmu. Zajmodavac je zbog materijalnih nedostataka pozajmljenih stvari zajmoprimcu dužan naknaditi štetu²¹.

ističemo...

Kod beskatnog zajma, sukladno čl. 503. st. 2. Zakona, zajmodavac je dužan zajmoprimcu naknaditi štetu samo ako su mu nedostaci stvari bili poznati, ili mu nisu mogli ostati nepoznati, a on o njima nije obavijestio zajmoprimca.

Radi se u stvari o primjeni odredbi čl. 342.-349. Zakona o odgovornosti za štetu zbog povrede ugovora. Pitanje koji su nedostaci stvari zajmodavcu mogli biti poznati, ili mu nisu mogli ostati nepoznati, potrebno je procjenjivati obzirom na odredbu čl. 10. Zakona, odnosno radi li se o sudioniku u obveznom odnosu koji je u ispunjavanju svoje obveze postupati s pažnjom dobrog gospodarstvenika, odnosno pažnjom dobrog domaćina, ili se radi o ispunjavanju obveze iz profesionalne djelatnosti u kojoj je potrebno postupati s povećanom pažnjom, prema pravilima struke i običajima, odnosno pažnjom dobrog stručnjaka.

Odredba čl. 503. Odnosi se na materijalne (faktične) nedostatke pozajmljene stvari. Obzirom da pravni nedostaci mogu postojati samo kod individualnih stvari, a predmet ugovora o zajmu novac i druge zamjenjive stvari, kod ugovora o zajmu ne možemo govoriti o pravnim nedostacima na stvari²².

5. Obveze i prava zajmoprimca

5.1. Rok vraćanja zajma

Ugovor o zajmu može biti sklopljen na određeno vrijeme, što je u praksi i najčešći slučaj. Kada je ugovorom određen rok povrata zajma, zajmoprimac je dužan vratiti zajam zajmodavcu upravo u tom ugovorenom roku, inače pada u zakašnjenje. Pri tome zajmodavac i zajmoprimac mogu ugovoriti vraćanje zajma odjednom, ili u obrocima.

Međutim, ugovorna klauzula o roku povrata zajma ne mora nužno biti sadržana u ugovoru o zajmu, što proizlazi iz čl. 504. Zakona, u kojem je određeno pravilo za takve slučajeve.

ističemo...

Sukladno navedenoj odredbi, ako ugovaratelji nisu odredili rok za vraćanje zajma, niti se on može odrediti iz okolnosti zajma, za koje su znale ili morale znati obje ugovorne strane, zajmoprimac je dužan vratiti zajam nakon isteka primjerenog roka koji ne može biti kraći od dva mjeseca računajući od zajmodavčeva zahtjeva.

5.2. Pravo zajmoprimca na izbor prilikom vraćanja zajma

Opće pravilo obveznog prava zahtijeva da između predmeta ugovora i predmeta ispunjenja mora postojati istovjetnost. Od ovog općeg pravila Zakonom je u čl. 505. predviđen izuzetak kada se radi o ugovoru o zajmu kojeg predmet nije novac, nego druge zamjenjive stvari.

ističemo...

Naime, sukladno čl. 505. Zakona, ako u zajam nije dan novac, a ugovoreno je da će zajmoprimac vratiti zajam u novcu, zajmoprimac je ipak ovlašten da po svom izboru vrati pozajmljene stvari, ili iznos novca koji odgovara vrijednosti tih stvari u vrijeme i u mjestu koji su ugovorom određeni za vraćanje.

Iz ove odredbe proizlazi kako je zajmodavac ovlašten zahtijevati samo povrat novca kako je u ugovoreno, ali zajmoprimac ima mogućnost izbora predmeta ispunjenja svoje obveze. Isto pravilo primjenjuje se i u slučaju kada zajmoprimac nije u mogućnosti vratiti zajmodavcu istu količinu stvari, iste vrste i iste kakvoće.

5.3. Pravo zajmoprimca na odustanak od ugovora

ističemo...

Sukladno čl. 506. Zakona, zajmoprimac može odustati od ugovora prije nego što mu zajmodavac preda ugovorene stvari, ali ako bi zbog toga bilo kakve štete za zajmodavca, dužan je štetu naknaditi.

Ova odredba odnosi se kako na ugovore o zajmu kod kojih je predmet zajma novac, tako i na ugovore o zajmu kod kojih je predmet ugovora o zajmu neka druga zamjenjiva stvar, ali i prava. Odredba čl. 506. Zakona predstavlja u stvari iznimku od općih pravila kojima je zabranjen jednostran odustanak od ugovornih obveza kada nije ugovorena odustatnina, što predstavlja oživotvorenje temeljnog načela ugovornog prava „*pacta sunt servanda*“.

5.4. Pravo zajmoprimca na vraćanje zajma prije roka

ističemo...

Zajmoprimac, ako nije drukčije ugovoreno, može vratiti zajam i prije roka određenog za vraćanje, ali je dužan obavijestiti zajmodavca unaprijed o svojoj namjeri i naknaditi mu štetu.

Kako proizlazi iz njenog sadržaja, odredba čl. 507. je dispozitivnog karaktera, što znači da zajmodavac i zajmoprimac mogu ugovorom isključiti njenu primjenu. U slučaju da zajmoprimac o svojoj namjeri vraćanja zajma prije roka ne obavijesti zajmodavca unaprijed, odgovara mu za štetu koju bi pretrpio radi ovog propuštanja, sukladno čl. 348. Zakona o odgovornosti zbog propuštanja obavijesti.

21 Čl. 503. st. 1. Zakona.

22 Slakoper, Komentar Zakona o obveznim odnosima, str. 777., RRF, Zagreb, 2005.

Primjer – Ugovor o zajmu

ABEBE d.o.o. za trgovinu, Zagreb, Sisačka 10, OIB 34343434343, koje zastupa član uprave Ivo Ivin (u nastavku teksta: zajmodavac)

i

BEBEA d.o.o. za trgovinu, Varaždin, Trg parkova 1, OIB 56656667880, koje zastupa član uprave Niko Nikić (u nastavku teksta: zajmoprimac)

dana 29. ožujka 2021. sklapaju sljedeći

UGOVOR O ZAJMU**Članak 1.**

Temeljem ovog Ugovora zajmodavac obvezuje na ime zajma zajmoprimcu predati iznos od 20.000,00 (slovima: dvadesetisuća) kuna.

Zajam iz stavka 1. zajmodavac se obvezuje pustiti zajmoprimcu u tečaj po prvom pozivu zajmoprimca, najkasnije do 30. travnja 2021. godine.

Članak 2.

Zajmoprimac se zajam iz članka 1. ovog Ugovora obvezuje vratiti zajmodavcu u roku od 6 (slovima: šest) mjeseci od dana predaje zajma utvrđenog u članku 1. stavku 2. ovog Ugovora.

Članak 3.

Ugovorne strane suglasno utvrđuju da na zajam iz članka 1. ovog Ugovora zajmoprimac plaća ugovornu kamatu od 4% od dana predaje zajma utvrđenog u članku 1. stavku 2. ovog Ugovora.

Članak 4.

Troškove vezane uz sklapanje ovog Ugovora snose zajmodavac i zajmoprimac na jednake dijelove.

Članak 5.

Sve sporove proizašle iz ovog Ugovora, ugovorne strane će nastojati riješiti mirnim putem, a u slučaju spora ugovaraju nadležnost stvarno nadležnog suda u Zagrebu.

Članak 6.

Ovaj Ugovor je sastavljen u 4 (slovima: četiri) istovjetna primjerka od kojih svaka ugovorna zadržava po 2 (slovima: dva) istovjetna primjerka.

Za zajmodavca
Član uprave
Ivo Ivin

Za zajmoprimca
Član uprave
Niko Nikić

6. Odnos ugovora o zajmu i ugovora o posudbi**6.1. Pojam ugovora o posudbi****ističemo...**

Ugovor o posudbi nastaje kad posuditelj preda posudovniku određenu stvar na besplatnu uporabu, a posudovnik se obveže vratiti je nakon uporabe²³.

Znači, stranke ugovora o posudbi su posuditelj i posudovnik. Objekt posudbe su nepotrošne stvari, a potrošna stvar može biti objektom posudbe samo ako se ugovori povrat iste stvari.

6.2. Prava i obveze posudovnika

Posudovnik ima pravo rabiti stvar na ugovorom utvrđeni način, a ako način uporabe nije ugovorom određen, onako kako to odgovara svojstvima i namjeni stvari. Posudovnik snosi redovite troškove održavanja posuđene stvari, a kod posudbe životinje i troškove hranidbe²⁴ dok se izvanredni troškovi naknađuju posudovniku prema odredbama posloводства bez naloga.

ističemo...

Važno je istaknuti kako posudovnik ne smije posuđenu stvar prepustiti trećemu na uporabu bez pristanka posuditelja.

6.2.1. Odgovornost za oštećenje i propast stvari

Posudovnik odgovara za oštećenje i propast stvari ako su nastali njegovom krivnjom, a ako je stvar dao u potposudbu bez pristanka posuditelja, i kad su nastali slučajem. Međutim, posudovnik ne odgovara za promjene i pogoršanja koja na posuđenoj stvari nastanu ugovorenom, odnosno uobičajenom uporabom. U slučaju da se stvar kod posudovnika izgubila i posudovnik naknadio posuditelju njezinu vrijednost, posudovnik nema pravo, ako se stvar opet nađe, zadržati je ako mu je posuditelj spreman vratiti ono što je za stvar primio.

6.2.2. Obveza vraćanja stvari**ističemo...**

Posudovnik je dužan vratiti stvar posuditelju po isteku ugovorenog vremena²⁵.

U slučaju da vrijeme uporabe nije ugovoreno, ali je određena svrha uporabe, posudovnik je dužan vratiti stvar odmah nakon što ostvari ugovorenu svrhu ili kad protekne vrijeme u kojem je tu svrhu mogao ostvariti.

S druge strane, ako nije ugovoreno niti trajanje niti svrha uporabe (izmoljena posudba), posudovnik je dužan vratiti posuđenu stvar čim to posuditelj zatraži. Posudovnik nije dužan vratiti posuđenu stvar

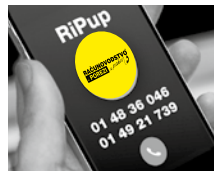
23 Čl. 509.

24 Čl. 512. st. 1. Zakona.

25 Čl. 515. st. 1. Zakona.

TELEFON ZA KONZULTACIJE
Ponedjeljkom i četvrtkom
od 11.00 do 15.30 sati,
utorkom, srijedom i petkom
od 8.30 do 13.00 sati.

01/48 36 046 i 01/49 21 739

prije isteka utvrđenog vremena, osim ako bi stvar, zbog nepredviđenih okolnosti, bila hitno potrebna posuditelju.

6.3. Obveze i prava posuditelja

Sukladno čl. 516. Zakona, ako posuditelj prešuti materijalne ili pravne nedostatke posuđene stvari, odgovara posudovniku za odatle nastalu štetu. Međutim, odgovornosti za štetu nema ako je posudovnik mogao lako uočiti nedostatak. Posuditelj ima pravo raskinuti ugovor i zatražiti povrat stvari ako posudovnik rabi stvar protivno ugovoru, odnosno protivno njezinim svojstvima i namjeni ili je, bez pristanka posuditelja, prepušta trećemu na uporabu.

6.4. Zastara

Zahtjevi posuditelja na naknadu štete zbog promjene ili pogoršanja stvari, kao i zahtjevi posudovnika na naknadu troškova i naknadu štete zbog nedostataka stvari, zastarijevaju za šest mjeseci od dana povrata stvari²⁶.

Primjer – Ugovor o posudbi

GEGEHA d.o.o. za trgovinu, Pula, Ulica lipa 3, OIB 84484848883, koje zastupa član uprave Nino Ninić (u nastavku teksta: posuditelj)

i

HAGEGE d.o.o. za poslovno savjetovanje, Rovinj, Pomorska 1, OIB 34554334554, koje zastupa član uprave Paolo Palić (u nastavku teksta: posudovnik)

dana 29. ožujka 2021. sklapaju sljedeći

UGOVOR O POSUDBI

Članak 1.

Posuditelj je vlasnik računala marke Compsystem 2, serijske oznake C98898X (u nastavku teksta: računalo), u vrijednosti 6.000,00 (slovima: šesttisuća) kuna.

Članak 2.

Temeljem ovog Ugovora posuditelj posuđuje računalo iz čl. 1. ovog Ugovora posudovniku te ga posudovnik preuzima trenutkom sklapanja ovog Ugovora.

Posudovnik se obvezuje rabiti računalo iz čl. 1. ovog Ugovora sukladno njegovoj namjeni.

Posudba iz st. 1. traje do 31. svibnja 2021.

Posuditelj ima pravo zahtijevati povrat računala ako mu je isto potrebno.

Troškove preuzimanja i povrata računala snosi posudovnik.

Članak 3.

Posudovnik će računalo iz čl. 1. ovog Ugovora rabiti besplatno. Posudovnik se obvezuje o svojem trošku brinuti za redovito održavanje računala, a u slučaju njegovog oštećenja dužan je posuditelju nadoknaditi njegovu vrijednost.

Članak 4.

Posudovnik ne smije računalo posuditi trećoj osobi bez posebne pisane suglasnosti posuditelja.

Članak 5.

Sve eventualne sporove nastale iz ovog Ugovora ugovorne strane nastojat će riješiti sporazumno, a u suprotnom ugovaraju nadležnost stvarno nadležnog suda u Puli.

Članak 6.

Ovaj Ugovor sastavljen je u četiri istovjetna primjerka od kojih svakoj ugovornoj strani pripadaju po dva.

Posuditelj:

Posudovnik:

6.5. Ugovor o zajmu i ugovor o posudbi

Ugovor o zajmu i ugovor o posudbi svakako se razlikuju po nekim bitnim karakteristikama. Ugovor o zajmu je konsenzualni ugovor. Ugovor o posudbi²⁷ je realni ugovor. Razlika između ovih ugovora postoji i u pogledu predmeta, jer su predmet ugovora o zajmu novac i druge zamjenjive stvari, a predmet ugovora o posudbi su nepotrošne stvari.

Ugovor o zajmu može biti naplatan i besplatan, a ugovor o posudbi je besplatan. Za razliku od zajmodavca koji na predmetu zajma stječe pravo vlasništva, posudovnik stječe pravo uporabe posuđene stvari. Zajmoprimac će zajmodavcu vratiti istu svotu novca ili stvari iste vrste u istoj količini i kakvoći, a posudovnik vraća posuditelju istu stvar koju je primio na posudbu.

7. Zaključak

Predmet ugovora o zajmu u poslovnoj praksi je najčešće novac. Nije rijedak slučaj da se ugovorom o zajmu unaprijed odredi i njegova svrha. U tom slučaju govorimo o namjenskom zajmu.

Ugovor o posudbi se u poslovnoj praksi koristi relativno rijetko. Za razliku od ugovora o zajmu predmet ugovora o posudbi su isključivo nepotrošne stvari. Također, za razliku od ugovora o zajmu, ugovor o posudbi je besplatan.

Literatura:

- 1) Zakon o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18), pročišćeni tekst - www.propisi.hr;
- 2) Zakon o trgovačkim društvima (Nar. nov., br. 111/93, 34/99, 52/00, 118/03 i 107/07, 146/08, 137/09, 125/11-Kazneni zakon, 152/11-pročišćeni tekst, 111/12, 68/13, 110/15 i 40/19), pročišćeni tekst - www.propisi.hr;
- 3) Gorenc, V., Slakoper, Komentar Zakona o obveznim odnosima, RRIF, Zagreb, 2005.;
- 4) Prelević, B., stručni članak, „Ugovor o zajmu“, RiPup br. 2/2010, str. 233.

